

Forsiden **Artikler** **Kritikk** **Leder** **Debatt** Utgaver Kjøp Prosa
Annonsering Om Prosa

2023 #2 Kritikk

Sjangerhybrid med høy temperatur

Av Fredrik Giertsen 15.04.2023

Leila Guerriero og Bente Teigen Gundersen (red.)
Cronica. Sanne fortellinger fra Latin-Amerika
Oversatt av Carina Elisabeth Beddari, Kristian Aaser, Susanne Normann, Stine Linnerud Jespersen, Elida Høeg, Solveig Firing Lunde, Britt Schumann, Signe Prøis og Bente Teigen Gundersen
Camino forlag, 2023

Prosaens nebbdyr har den latinamerikanske sjangeren *cronica* blitt kalt. Antologien med samme navn byr på et sammensatt bilde av dagens Latin-Amerika.

Å utgi en antologi kan sammenlignes med å skape en mosaikk, i den forstand at hvert enkelt bidrag skal ha en definert kvalitet i seg selv, samtidig som det må oppfylle sin funksjon i forhold til helheten. Hver tekst bør funkke på sin måte, men rammen rundt må være så stram at totalen oppleves som en nøye uttenkt

komposisjon. Denne utfordringen har det lille norske forlaget Camino tatt med sin egenproduserte utgivelse Cronica, som tar pulsen på vår samtids Latin-Amerika – en stor, men likevel relativt homogen region.

Journalistikk i hybridform

Forlaget forsøker å lansere en regional sjanger, en hybridform for sakprosa som nettopp bærer benevnelsen «crónica». Den diskuteres innledningsvis av oversetter Bente Teigen Gundersen og den argentinske journalisten Leila Guerriero, som sammen har plukket ut de tolv tekstene – fire er bestilt og skrevet spesielt for antologien, mens åtte er trykket andre steder tidligere. Gundersen spør: «Er det slik at journalistikk på jakt etter objektive og etterprøvbare fakta er mer sann og virkelig enn journalistikk som i tillegg bruker skjønnlitterære grep? Blir ikke noe utelatt i begge tilfeller? Er det mulig å få fram hele sannheten?» Dette griper naturligvis inn i den pågående debatten om virkelighetslitteratur her hjemme, men bærer også på en klar gjenklang fra den nordamerikanske New Journalism fra 1960- og 70-tallet, der det skrivende subjektet ble viet stor plass.

Regionale særtrekk

Er det så grunn til å hevde at crónicaen er noe unikt latinamerikansk, slik det i sin tid ble sagt om den magiske realismen i skjønnlitteraturen? Den bidragsyteren som reflekterer mest omkring dette i

antologien er utvilsomt den meksikanske forfatteren Juan Villoro. I innledningen blir han sitert på at skjønnlitterære grep ikke er «en måte å frigjøre seg fra fakta eller kjensgjerninger på, men snarere å sannsynliggjøre dem gjennom simulering, bringe dem til live som om det skjedde på nytt, med en detaljrik intensitet». Villoro står også bak den mest kjente – og temmelig pussige – definisjonen på *crónica*-sjangeren, nemlig at den er «prosaens nebbdyr». Med det ønsker han å framheve det at *crónica*en – i likhet med nebbdyret – er en hybrid skapning: her finnes elementer av romanen, novellen, reportasjen, det moderne og antikke teatret, essayet og selvbiografien.

Nebbdyret – naturens egen sjangerhybrid og Juan Villoros metafor for *crónica*en. Illustrasjon: Dreamstime.com

Fortid og samtid

Antologien *Cronica* inneholder tre interessante portretter: ett av den legendariske, men plagede chilenske folkesangeren Violeta Parra, ett av den kompromissløse argentinske aktivisten Hebe de Bonafini og ett av nettopp Juan

Villoro. Mens de to førstnevnte tilhører en fortidig generasjon, der det å være venstreorientert i Latin-Amerika stort sett var ensbetydende med å være på rett side av det politiske landskapet, arbeider Villoro i en noe mer ambivalent samtid: regionen har opplevd et knippe venstrepopulistiske regimer, med Hugo Chávez i Venezuela som det mest ekstreme (etter Cuba). Portrettet er ført i pennen av Villoros landsmann Diego Enrique Osorno, som innledningsvis viser til at en rekke kjente forfattere – Roberto Bolaño, Javier Marías, Sergio Pitol – har omtalt Villoro i panegyriske vendinger: «Cronicaene hans er like populære og respekterte som hans betraktninger om sjangeren», skriver han – jf. nebbdyret.

Crónicaens poetikk

Det er altså Juan Villoro som best klargjør crónicaens poetikk for oss, både direkte og indirekte. Osorno har delt opp sitt portrett i seksjoner med titler som «reportasjens kreatur», «romanens kreatur» osv. På denne litt kunstig sammenskrudde måten forsøker han å vise de mange sidene ved Villoro som privatperson og offentlig intellektuell. Her kommer betraktninger om stort og smått – fotball, litteratur og politikk – om hverandre, mens journalisten hele tiden halser etter og suger til seg forfatterens drypp av visdom: «Det er jo åpenbart at det en forfatter interesserer seg for, er folks privatliv. Å fortelle unike historier, stikke nesa di der du ikke burde», og senere: «Journalistens forpliktelse er

større enn forfatterens. Forfatteren kan både være en jævel og et geni, han trenger ikke å svare for noen og kan være så lunefull han bare vil». Samtidig er det jo dette en oppskrift på hvordan det skjønnlitterære kan komme til uttrykk i en crónica, der en sammensmelting av disse to rollene er den ideale fordring.

Å by på seg selv

Det er nok Daniel Rivera Marín, med sitt bidrag «Ikke lenger i himmelen, men på jorda» og Maye Primera, med «Venezuela, langt bortefra», som byr mest på seg selv i sine tekster. De forteller om to av de største endringene Latin-Amerika har opplevd i løpet av den siste generasjonen; hos Primera de blandede erfaringene med venstreorienterte styrever etter tiår med høyrevridde militærdiktaturer, og hos Marín den tidligere så allestedsnærværende katolisismens tilbakegang til fordel for en rekke karismatiske evangeliske kirkesamfunn. Han forteller hvordan han selv som 13-åring ble grepet av en slik bevegelse hjemme i Colombia, og legger vekt på det sterke behovet for *håp* som ifølge ham er grunnen til disse kirkesamfunnenes store suksess i vår tid. Men den selvbiografiske teksten hans er ambivalent, og det er *tvilen* som er dens sterkeste element, noe som vel kan anses som et av romansjangerens grunnstoff.

Eksistensiell oppløsning

Hvis denne antologien har noen gjennomgangstone, så er det nok en slags

følelse av eksistensiell

oppløsningstendens: katolisismen er på retur, venstresiden har blamert seg (noen steder), og statsmakten har ikke lyktes med å nå fram med sine visjoner om fellesskap til alle nasjonens kriker og kroker. I «Gutten og Beistet» forteller Óscar Martínez om hvordan myndighetenes territorielle makt i El Salvador ikke kan konkurrere med narkobandenes, gjennom at de gradvis må oppgi å beskytte en tyster de hadde garantert sikkerhet. . Og i «Inkvisisjonens folk» skriver Roberto Navia om borgervern og selvjustis i en boliviensk landsby, og hvordan innbyggerne tar loven i egne hender fordi de «har mistet troen på politiet, på dommerne, på statsadvokatene». Den svake og korrupte statsmakten kjemper mange steder en tapende kamp mot ulike lokale bander som med letthet kan rekruttere fotsoldater blant stedets ungdom.

Lokale traumer

Men det er ikke bare den offisielle politikken som ikke når helt fram til folk, det er også kulturen og religionen, og til syvende og sist selve troen på ens egen eksistensberettigelse. Som en kommentar til Rivera Maríns møte med regionens megakirker har brasilianske Natalia Viana en sak – «São Gabriel og demonene» – om en tragisk selvmordsbølge blant jungelens urfolk. Her går fortidens slaveri og tvangsomvendelser hånd i hånd – «De første møtene med de hvite var så brutale at fortellingene om dem er blitt en del av

en felles skapelsesmyte hos de lokale etniske gruppene» – og gapet mellom det moderne, nasjonale og det tradisjonelle, lokale har ikke latt seg fylle på en meningsfull måte. Svært mange av de som har forsøkt å ta livet sitt er unge jenter som har forlatt grendene sine for å gå på skole i byen, noe myndighetene har lagt til rette for med det for øye å innlemme flere lokale i det nasjonale prosjektet. Det er ikke bare innblanding fra de ondsinnede som har vært traumatisk for dem, for de velmenende statlige institusjonene har ikke alltid en adekvat tilnærming til deres erfaringer.

Crónicaens muligheter

Samlet sett kan det sies at målet med denne hybridformen virker å være å skru opp temperaturen på tekstene uten å fire på etterretteligheten. En kronikør som holder seg til en slags «kunnskapsbasert fantasi» vil ha mye å vinne og lite å tape, siden et for rigid forhold til fakta og fornuft utelukkende vil bety at man nekter å bruke de mest effektive virkemidlene som er tilgjengelige. Det kan også hevdes at en mer flat og faktaorientert journalistikk ikke nødvendigvis er mer nøytral, at den bare innebærer at man skjuler sitt jeg bak et mer lunkent språk. Og det er ikke tvil om at de foreliggende tekstene har lengre levetid enn vanlige reportasjer, ikke minst som et resultat av hvordan de står til hverandre.

Forlaget Camino viser med denne antologien at de virkelig har styr på hva

som rører seg i regionen, for her er det både kvalitet, relevans, variasjon og autentisitet. Oversettelsene er utført av ni forskjellige personer, og språket flyter godt hele veien.

Relaterte saker

2025 #3 Kritikk

Irr! Hest!

Av Hanna Mortensdatter Vandeskog

Hyllesten av denne boken er hverken godt for Solstads samlede forfatterskap eller for kritikernes integritet.

Dag Solstad

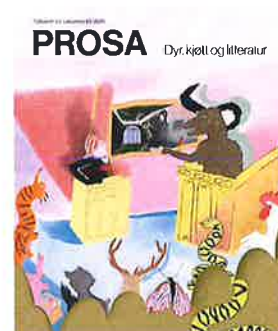
En sann svir!

Det Norske Travelskap

150 år

Forlaget Oktober, 2025

Ute nå

2025 #3

**Dyr, kjøtt og
litteratur**

Kjøp Prosa